

<http://www.israelsmisjonen.no/ressurser/materiell/prekenverksted>

Aposteldagen / 6. søndag i treenighetstiden – 30. juni 2024

Prekentekest: Matt 16,13-20

Lesetekst I: Jer 1,4-10

Lesetekst II: Apg 20,24-32

Jesus bygger sin kirke

Søndagens karakter

Foruten å være den sjette i den lange rekken av søndager i treenighetstiden, ofte kalt kirkens festløse halvår, har denne søndagen sitt særskilte navn: Aposteldagen. Den er i kirkens historie fra 300-tallet av blitt feiret som en kirkens festdag. Tekstene var opprinnelig valgt til feiringen av Peter- og Paulus-dagen 29. juni, som ifølge gamle tradisjoner er dagen da de begge led martyrdøden i Roma. Derfor er denne søndagens liturgiske farge rød og bryter treenighetstidens grønne farge.

Det kan ikke minst i vår tid da apostelautoriteten ofte nedskrives, være gode grunner til å minnes og én søndag i kirkeåret markere at kirken er grunnlagt gjennom Herrens valg og autorisasjon av sine apostler, jf. Mark 3,13-19. Sammen utgjør de fundamentet i Jesu Kristi kirke på jord, jf. Ef 2,20 og Åp 21,14. Allerede fra begynnelsen bygde kirken på apostlenes lære. For den var fra Kristus og hans ord.

Vendepunkt og høydepunkt

Søndagens prekentekest deler, sammen med det umiddelbart etterfølgende avsnittet om Jesu første lidelsesforutsigelse (16,21-23), Matteusevangeliet i to: Jesus har til nå hatt sitt virke i ord og gjerning i Galilea, «fra da av», det vil si etter Peters bekjennelse, «begynte» Jesus vandringen mot Jerusalem og underviste på veien dit disiplene om sin forestående lidelse og korsdød. Teksten markerer slik både et geografisk og tematisk vendepunkt i Matteusevangeliets fremstilling av Jesu virke. Samtidig står samtalen mellom Jesus og Peter ved Cæsarea Filippi som et høydepunkt i evangeliet. Bekjennelsen til Jesus som Messias og den levende Guds Sønn er den mest fyllestgjørende i det første evangeliet.

Cæsarea Filippi

Prekentekestens stedfestes til traktene ved Cæsarea Filippi. Dette var en by lengst nord i Galilea, i landområdet til Herodes Filip, en av Herodes den stores sønner. Han ble etter farens død i år 4 f.Kr. landsfyrste over en rekke landområder nord og øst for Galileasjøen, jf. Luk 3,1. Byen han bygget eller rettere gjenoppbygget på det sted hvor det tidligere hadde

ligget en hedensk Pan-helligdom, lå ved foten av Hermonfjellet i et fruktbart og naturskjønt område. Her finner vi Banjas kilder, begynnelsen til Jordan-elven.

Navnet Cæsarea som Herodes Filip ga byen, angir at han bygget den til den romerske keiseren Augustus' ære.

Jesus og disiplene har trolig ikke besøkt selve byen, men holdt til i landsbyene omkring, slik Markus formulerer det (Mark 8,27). Dette er det nordligste stedet Jesus oppsøkte, han er langt borte fra allfarvei, ca. 40 km nord for Gennesaretsjøen.

Tre svar på spørsmålet om Jesu identitet

Jesus spør disiplene sine om hvem folk mener han er. Svarene deres viser at det er mange ulike oppfatninger blant folket. De samme tre forslagene til identifikasjon av Jesus er nevnt som opptakt til fortellingen om Johannes døperens død (Mark 6,14-16), og de er i tråd med ulike forventninger i Jesu samtid om forløpere som skulle komme like før Messias (eller Gud) og forberede veien for ham.

At Jesus skulle være døperen Johannes som Gud hadde reist opp fra de døde, er det referert til allerede i Matt 14,2 som landsfyrsten Herodes Antipas' mening om Jesus.

Forestillingen om at Jesus skulle være endetidens profet Elia bygger på Mal 4,5f. jf. Mal 3,23. Elia hadde gjort mange undergjerninger (1 Kong 17-19), og siden han ikke døde, men ble tatt levende opp til himmelen i en ildvogn (2 Kong 2,1-14), forventet mange at han skulle komme igjen og åpenbare seg i de siste tider for å gi menneskene en mulighet til omvendelse. Men ifølge evangeliene er det døperen Johannes som er «den Elia som skulle komme» (Matt 11,14, jf. Matteus 17,10-17), og som går «i forveien for Herren med samme ånd og kraft som Elia» (Luk 1,17).

At noen trodde Jesus var Jeremia eller en av profetene, kan skyldes løftet i 5 Mos 18,15 om at Gud vil sende en ny profet som Moses.

Disiplenes tre svar på Jesu spørsmål om hvilken oppfatning folk har av ham, har det til felles at Jesus ikke er Messias, men en eller annen forløper for ham.

Peters bekjennelse

Jesu første spørsmål til disiplene om folkets syn på Jesus har banet vei for et annet spørsmål som er det Jesus egentlig vil frem til: Hvem mener disiplene at Jesus er, hvor langt er de kommet i sin erkjennelse av ham, har de fått en bedre forståelse av hans identitet enn folket? Peter svarer som talsmann for disiplene. Det greske ordet *kjristos* i første del av Peters svar (16,16) betyr ('den som er blitt) salvet'. I Norsk Bibel og i Bibel 2011 er det oversatt med 'Messias', mens det i Bibel 2024 er gjengitt med 'Den salvede' og i Bibelen Gud Ord med 'Kristus'. 'Messias' er en tilbakeoversettelse av *kjristos* som svarer til det hebraiske *mesjiach*, navnet på den kommende frelserkongen som hele Israels historie har pekt frem imot. På gresk forekommer *mesjiach* i Det nye testamente transkribert som Messias to ganger, i Joh 1,41 og 4,25.

Peters bekjennelse til Jesus som Messias er formelt riktig. Men han har ikke noen sann erkjennelse av Jesu person. For i umiddelbar fortsettelse av preteksten, i 16,21-23, fremgår det at det i Peters bekjennelse ikke var plass til en lidende og døende Messias. Han

forventet en nasjonal-politisk Messias som hadde som sin primære oppgave å befri Israel fra dets fiender, romerne, og gjenopprette Davids rike i makt og herlighet. Helt til det siste var Peter klar til å kjempe for Jesus som en slik politisk Messias (Matt 26,30-35). En Messias som døde på et kors, ville være en total fiasko!

Peter bekjenner Jesus også som «den levende Guds Sønn». Gud er en levende og handlende Gud, i motsetning til hedningenes «døde» guder, jf. 5 Mos 5,26; 1 Tess 1,9. 'Guds Sønn' er den mest sentrale kristologiske tittel hos Matteus. Jesus er Guds elskede og enestående Sønn, jf. Matt 3,17 og 11,27, med en enestående fullmakt og myndighet «fra himmelen», Matt 21,23-27.

Bekjennelsen beror på en særskilt Guds åpenbaring

Jesus priser Peter salig på grunn av hans bekjennelse til Jesus som Messias og Guds Sønn. Denne bekjennelse er ikke selvprodusert, ikke et resultat av menneskelige tanker og funderinger («kjøtt og blod» = mennesket som sådant, i motsetning til Gud eller overnaturlige makter, jf. Joh 1,13; Gal 1,16; Ef 6,12), men den er gitt som en åpenbaring av Gud selv, han som åpenbarer seg for «umyndige små», ikke for «vise og forstandige», Matt 11,25.

Peter klippen

Simon er Peters hebraiske navn. Her ved Cæsarea Filippi gir Jesus ham et tilnavn: «Du er Peter, og på denne klippen vil jeg bygge min kirke». Peter er på gresk *pétros*, og det greske ordet for klippe er hunkjønnsordet *pétra*. Det foreligger altså et ordspill i den greske grunnteksten mellom Peter og klippe: «du er Klippe, og på denne klippen vil jeg bygge min kirke.» Tilsvarende betyr Peters arameiske navn Kefas 'klippe' på arameisk, jf. Joh 1,42. I Det gamle testamente brukes klippe-symbolikken bl.a. om Abraham: «Se på klippen dere er hugget ut av (...) Se på Abraham, deres far» (Jes 51,1-2). Dette kan være bakgrunnen for Jesu ord til Peter.

Jesu kirke

I den greske grunnteksten i Matt 16,18 brukes ordet *ekklesia* om byggverket Jesus vil reise på klippen Peter og hans bekjennelse.

Ordet betyr forsamling, dernest også folket som en slik forsamling avspeiler. I Bibelselskapets oversettelser gjengis det med 'kirke', i Norsk Bibel med 'menighet'. I Septuaginta, den greske oversettelsen av Det gamle testamente, er *ekklesia* gjennomgående brukt som oversettelse av det hebraiske ordet *qahal* som ble nyttet på religiøs vis om hele Israel som Guds folk, særlig når det kom sammen for å feire gudstjeneste i tempelet, jf. 1 Krøn 28,8: «Herrens forsamling». Nå, i den nye pakt, er dette Guds folk Jesu folk, folket han samler omkring seg som Messias og lover å være midt iblant med sitt velsignende nærvær, også i sin fremtidige kirke (Matt 18, 20).

Jesu tale om kirken som sitt messianske folk er ett av mange uttrykk i evangeliene for Jesu sterke selvforståelse: «Han tillegger seg en rolle som etter GTs løfter tilhører Gud» (Hans Kvalbein).

Om denne sin kirke lover Jesus at «dødsrikets porter» - et høytidelig uttrykk for dødsriket selv (jf. Job 38,17; Sal 9,14; 107,18; Jes 38,10) og den makt døden har over de døde – aldri skal kunne tilintetgjøre den, den skal bestå helt frem til Jesu gjenkomst.

Nøkkelmakten

Peter er som en forvalter i et stort hus, og Jesus gir ham, som representant for hele Jesu kirke, nøklene med makt til å åpne og lukke. Mange fortolkere viser til Jes 22,20-22 som noe av bakgrunnen for dette: Der får Eljakim, borgherre på kong Hiskias tid, «nøkkelen til Davids hus». Jesu løfte til Peter om at det han «binder på jorden, skal være bundet i himmelen, og det han «løser på jorden, skal være løst i himmelen», minner om det Gud hadde sagt om Eljakim gjennom Jesaja: «Når han åpner, skal ingen lukke, og når han lukker, skal ingen åpne». Jf. Åp 3,7.

Jødiske rabbinere på Jesu tid tolket binde- og løsemakten som retten til å regulere menneskers adferd ved å erklære noe for forbudt eller for tillatt.

En annen rabbinsk tolkning av hva det innebar å binde og å løse, var å anvende ordene om henholdsvis bannlysning av et menneske - og dermed støte det ut av synagogefelleskapet – og opphevelse av bannet og dermed ta den bannlyste inn i fellesskapet igjen.

Binde- og løsemakten i den kristne menighet er omtalt også i Matt 18,18, med de samme vendingene som i 16,19. Matt 18,15-17 er en veiledning om hva som er menighetens ansvar når en medkristen har syndet. Hvis vedkommende ikke vil angre sin synd og gjøre bot, skal han utelukkes fra menighetsfellesskapet (jf. den rabbinske tolkning ovenfor). Men siktet med å la synderen stå utenfor menigheten er å bringe ham til syndserkjennelse og omvendelse slik at han kan få tilgivelse («løses») og veien tilbake til menighetens fellesskap kan åpnes, jf. Joh 20,23: «Dersom dere tilgir noen syndene deres, da er de tilgitt. Dersom dere fastholder syndene for noen, er de fastholdt.»

Gunnar Johnstad

Pensjonist

gunjohn@online.no